HÖGSTA DOMSTOLENS
BESLUT

meddelat i Stockholm den 4 november 2026

Mål nr
Ä 4039-26

PARTER

Klagande

A.B.

Ombud och offentligt biträde: Advokat D.B.

Motpart

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Preventivt vistelseförbud

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Västra Sveriges beslut 2026-04-28 i mål Ä 3248-26

_____

Besöksadress
Riddarhustorget 8

Telefon
08-561 666 00

Öppettider
måndag–fredag
08:45–12:00
13:15–15:00

Postadress
Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

E-post
hogsta.domstolen@dom.se

Webbplats
www.hogstadomstolen.se

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen avslår överklagandet.

D.B. ska få ersättning av allmänna medel för biträdet åt A.B. i Högsta domstolen med 16 260 kr. Av beloppet avser 13 008 kr arbete och 3 252 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

Högsta domstolen fastställer hovrättens sekretessförordnande.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

A.B. har yrkat att det preventiva vistelseförbudet som har meddelats honom ska upphävas eller i vart fall begränsas.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens beslut ändras.

SKÄL

Bakgrund

1. Åklagaren beslutade den 3 december 2025 att A.B. skulle meddelas ett preventivt vistelseförbud med villkor om elektronisk övervakning. Han bedömdes tillhöra det kriminella nätverket Södra Biskopsgården på Hisingen i Göteborg.

2. Beslutet innebar att A.B. förbjöds att vistas inom delar av Göteborg på allmän plats, på skolgårdar och motsvarande områden utomhus vid förskolor och fritidshem samt i fordon på allmän plats. Förbudsområdet var omfattande och avsåg Hisingen–Backa, City, Olskroken–Munkebäck, Gamlestaden och Kortedala. Förbudet utformades så att det skulle vara möjligt att färdas till och från Göteborg via större trafikleder samt med tåg. Vistelseförbudets längd bestämdes till sex månader.

Dok.Id 373310

3. A.B. överklagade beslutet. Både tingsrätten och hovrätten har avslagit överklagandet.

4. Under handläggningen i Högsta domstolen har åklagaren fattat beslut om förlängning av vistelseförbudet.

Vad målet gäller

5. Målet gäller förutsättningarna för att meddela vistelseförbud enligt lagen (2024:7) om preventiva vistelseförbud.

Preventiva vistelseförbud

Grundläggande utgångspunkter

6. I regeringsformen finns bestämmelser som ger envar rätt till rörelsefrihet. Denna frihet får begränsas endast för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle. Begränsningen måste ske genom lag och får aldrig gå utöver vad som är nödvändigt med hänsyn till det ändamål som har föranlett den och inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen. Bestämmelser som ger ett motsvarande skydd finns även i Europakonventionen, som också innehåller en uttrycklig bestämmelse om skydd för privat- och familjeliv. Begränsningar som syftar till att förebygga eller förhindra brott anses som utgångspunkt vara godtagbara i ett demokratiskt samhälle. (Se särskilt 2 kap. 8, 20 och 21 §§ regeringsformen samt artikel 8 i Europakonventionen och artikel 2 i fjärde tilläggsprotokollet till konventionen.)

Dok.Id 373310

7. Syftet med lagstiftningen om preventiva vistelseförbud är att förhindra att brott eller brottslig verksamhet utövas i det offentliga rummet och att öka tryggheten där. Tillämpningsområdet för lagen bör enligt förarbetena främst avse brottslighet som utövas av kriminella nätverk. (Se prop. 2023/24:57 s. 23 och 33.)

Bestämmelserna om preventiva vistelseförbud

8. Enligt 1 § lagen om preventiva vistelseförbud får en person som fyllt femton år förbjudas att inom ett avgränsat område vistas på allmän plats, på skolgårdar och motsvarande områden utomhus vid förskolor och fritidshem samt i fordon på allmän plats (vistelseförbud). Ett sådant förbud får i vissa fall förenas med villkor om elektronisk övervakning (se 7 §).

9. Ett vistelseförbud ska gälla för en viss tid, högst sex månader, och får förlängas med högst sex månader i taget. Om vistelseförbudet är förenat med elektronisk övervakning får det förlängas med högst tre månader i taget. (Se 8 §.)

10. Det är endast viss brottslig verksamhet som kan föranleda preventiva vistelseförbud. Antingen ska den ha en bakgrund i eller vara ägnad att framkalla en konflikt mellan grupper av personer i vilken det finns risk för att skjutvapen eller sprängämne eller annat liknande ämne kan komma till användning. Eller så ska den brottsliga verksamheten på något annat sätt vara ägnad att allvarligt skada tryggheten hos allmänheten inom det område där förbudet avses gälla. (Se 4 §.)

11. Ett vistelseförbud kan meddelas om det med hänsyn till omständigheterna (1) finns en påtaglig risk för att det inom en grupp kommer att utövas sådan brottslig verksamhet som avses i 4 § inom det aktuella området och (2) kan befaras att en person som tillhör eller verkar

Dok.Id 373310

för gruppen medvetet kommer att främja den brottsliga verksamheten (se 3 §).

Riskbedömningen

12. Bestämmelserna innebär att en riskbedömning ska göras i två led, dels i förhållande till den grupp som det är fråga om, dels i förhållande till den person som kan komma att omfattas av förbudet.

13. Den riskbedömning som ska göras i förhållande till gruppen ska enligt förarbetena ta sikte på sannolikheten att det inom gruppen finns personer som har vilja och förmåga att utöva sådan brottslig verksamhet som avses i 4 § i det aktuella området. Omständigheter relevanta för riskbedömningen är bland annat sådana som hänför sig till personer i gruppen och den miljö som de befinner sig i. Som exempel på riskindikatorer anges kopplingar till kriminell miljö, historik av tidigare brottslighet i det geografiska området, pågående eller tidigare våldsamma konflikter, uttalade hot eller säkerställande av tillgång till vapen, flyktfordon eller andra brottshjälpmedel. Ofta kan flera sådana konkreta omständigheter tillsammans ligga till grund för slutsatsen att det finns en påtaglig risk för att det inom en grupp kommer att utövas brottslig verksamhet av visst slag under en viss tidsperiod. (Se a. prop. s. 79.)

14. I samband med riskbedömningen i förhållande till den person som förbudet är tänkt att avse måste ställning tas till om personen tillhör gruppen eller verkar för den. Bedömningen ska också ta sikte på om personen kan befaras främja gruppens brottsliga verksamhet. Begreppet främjande är enligt förarbetena avsett att ha samma betydelse som i brottsbalken. Omständigheter som kan tala för att en främjandefara finns bör kunna vara den ställning personen har – till exempel ledare eller aktiv medlem – eller att han eller hon tidigare har dömts för brottslighet som är relevant i sammanhanget. (Jfr a. prop. s. 38 och 79 f.)

Dok.Id 373310

Förbudsområdets storlek

15. Ett vistelseförbud är en ingripande åtgärd som innebär en betydande inskränkning i den personliga rörelsefriheten. Förbudet får därför inte avse ett större område än vad som är nödvändigt (se 5 § första stycket). Det är viktigt att det geografiska området anges tydligt.

16. Enligt förarbetena är det normalt tillräckligt att förbudet gäller för en stadsdel eller en del av en tätort, exempelvis ett område som polisen bedömt som ett utsatt eller särskilt utsatt område. Den restriktivitet som förutsätts vid tillämpningen utesluter enligt förarbetena emellertid inte att det ibland kan vara nödvändigt att utsträcka förbudet till ett större område, undantagsvis en hel kommun. En så vid tillämpning av förbudsmöjligheten bör dock komma i fråga endast i mycket speciella fall. (Jfr a. prop. s. 82.)

17. Förbudsområdet måste alltså i varje enskilt fall bestämmas utifrån var brottsligheten mer konkret kan komma att utövas. Bedömningen kan grundas exempelvis på erfarenheter av var allvarliga brott kopplade till kriminella nätverk tidigare har begåtts och vilka områden som framöver bedöms vara mest riskutsatta med hänsyn till nätverksmedlemmars rörelsemönster och liknande faktorer.

En proportionalitetsbedömning ska göras

18. Ett vistelseförbud får meddelas endast om skälen för förbudet väger tyngre än det intrång eller men i övrigt som förbudet innebär för den enskilde (se 5 § andra stycket).

19. En proportionalitetsbedömning måste alltså göras i varje enskilt fall. En sådan bedömning innebär att den som beslutar om åtgärden ska pröva om arten, styrkan, räckvidden och varaktigheten av ingripandet står i rimlig proportion till det önskade målet (jfr Gunnel Lindberg, Straffprocessuella tvångsmedel – när och hur får de användas?, 5:e uppl., 2022 s. 70).

Dok.Id 373310

20. Olägenheten för förbudspersonen att röra sig fritt ska ställas i relation till det syfte som förbudet ska tillgodose (se p. 7). Ju mer ingripande åtgärden är desto starkare måste skälen för åtgärden vara.

21. I förarbetena uttalas att vid bedömningen av förbudspersonens rätt att röra sig fritt ska beaktas inom vilket område förbudet ska gälla och på vilket sätt beslutet påverkar personens dagliga livsföring. Ett förbud att vistas i det egna bostadsområdet eller som hindrar personen från att exempelvis ta sig till sin skola eller arbetsplats är klart mer ingripande än ett förbud som inte avser personens normala vistelsemiljö. När skälen för ett vistelseförbud väger tungt kan ett förbud meddelas även vid mer ingripande intrång i den enskildes rörelsefrihet och även när det påverkar dennes privat- och familjeliv. Vidare bör beaktas hur delaktig förbudspersonen kan befaras vara i den brottsliga verksamheten. Den som intar en central roll i ett kriminellt nätverk, till exempel som ledargestalt, kan i allmänhet meddelas vistelseförbud i större utsträckning och av mer ingripande natur än den som intar en mer perifer roll. (Se a. prop. s. 41 f. och 82 f.)

22. Inför beslut om tvångsmedel ska alltid mindre ingripande åtgärder övervägas. Beträffande beslut om vistelseförbud kan det exempelvis handla om att göra geografiska eller tidsmässiga begränsningar (jfr 6 §).

23. Det kan då vara aktuellt att tillåta förbudspersonen att röra sig på vissa allmänna platser inom förbudsområdet för att kunna ta sig till och från sin bostad eller sitt arbete under vissa tider på dygnet. Andra tänkbara undantag kan vara sjukhusbesök eller nödvändiga besök hos en myndighet. Undantagen kan också göra det möjligt för en person som bor utanför förbudsområdet att besöka sin närmaste familj boende i området.

Dok.Id 373310

Närmare om de krav som bör ställas på den utredning som ligger till grund för ett vistelseförbud

24. För att ett beslut om vistelseförbud ska kunna fattas krävs en utredning om förutsättningarna för ett sådant förbud (se 14 och 15 §§). Bland annat ska förhör hållas med den person som kan komma att omfattas av förbudet. Han eller hon får då tillfälle att bemöta de påståenden som anförs till stöd för ett förbud.

25. Ett vistelseförbud har ett brottspreventivt syfte och bygger på en riskbedömning om framtida brottslig verksamhet, något som ställer höga krav på den utredning som utgör beslutsunderlag i ärendet.

26. I rättsfallet ”Den hemliga telefonavlyssningen” NJA 2009 s. 917 – som gällde tillstånd till hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning med stöd av lagen (2007:979) om åtgärder för att förhindra vissa särskilt allvarliga brott – har Högsta domstolen gjort vissa uttalanden om vilka krav som kan ställas på en brottspreventiv utredning. Det ligger enligt domstolen i sakens natur att åklagaren inte kan lägga fram en fullständig utredning av de omständigheter som ligger till grund för misstanken om kommande brottslig verksamhet. Handläggningen får dock med hänsyn till ingreppets allvarliga natur inte bli slentrianmässig och de krav som rimligen kan ställas på utredningen bör också ställas. Det innebär att det för varje påstådd omständighet av betydelse för prövningen bör lämnas de upplysningar som rimligen kan lämnas för att påståendets tillförlitlighet ska kunna bedömas.

27. Det synsätt som kommer till uttryck i rättsfallet gör sig gällande även i fråga om preventiva vistelseförbud. En utredning om ett sådant förbud får alltså inte bygga på spekulationer eller antaganden utan måste grundas på

Dok.Id 373310

konkreta omständigheter kopplade till området, gruppen och den enskilde. Den ska vara tillförlitlig och, så långt som möjligt, stödjas av relevant underlag. Det kan handla om spaningsinformation, underrättelseuppgifter, händelserapporter, polisanmälningar, statistikuppgifter och tidigare domar samt utlåtanden från eller förhör med poliser med särskild kännedom om den aktuella gruppen eller om den person som det gäller. Särskild vikt ska fästas vid att personens koppling till gruppen konkretiseras och underbyggs. Detta kan exempelvis ske genom uppgifter om att personen återkommande har observerats i en kriminell nätverksmiljö tillsammans med individer som dömts för nätverksrelaterad brottslighet eller som på annat sätt har en dokumenterad nätverkstillhörighet.

28. Sammantaget innebär detta att det måste ställas höga krav på utredningens kvalitet. Den ska vara robust, konkret och väl underbyggd. Det ankommer sedan alltid på åklagare och, efter överklagande, på domstol att i varje enskilt fall pröva om den presenterade utredningen är tillräcklig för att kunna läggas till grund för ett beslut om vistelseförbud.

Bedömningen i detta fall

29. Inledningsvis kan konstateras att utredningen i ärendet uppfyller de krav som ska ställas i ärenden av detta slag (se p. 26–28).

30. Utredningen visar att nätverken Södra Biskopsgården och Norra Biskopsgården har varit i konflikt med varandra under lång tid och att ett stort antal mord och andra allvarliga brott kan kopplas till konflikten. Det har handlat om en eskalerande våldsspiral där bland annat skjutvapen och sprängämnen använts i stor utsträckning. Tidigare har konflikten främst varit koncentrerad till Hisingen men under senare år har det geografiska området utökats till även andra delar av Göteborg.

Dok.Id 373310

31. Det står mot denna bakgrund klart att det finns en påtaglig risk för att det inom gruppen Södra Biskopsgården kommer att utövas sådan brottslig verksamhet som vistelseförbudet är avsett att förhindra. Utredningen visar även på flera konkreta omständigheter som kopplar denna risk till de olika geografiska områden som förbudet avser.

32. A.B. har kartlagts av polisen och bedömts vara en ledare inom Södra Biskopsgården. Det har vidare kommit fram att han tidigare har dömts för bland annat brottslighet innefattande sprängämnen samt att han under en längre tid förekommit i nätverksmiljön. Lokalpolisen har också i ett särskilt yttrande anfört att han sedan flera år tillbaka har en väldokumenterad delaktighet i Södra Biskopsgårdens brottsliga verksamhet. Sammantaget finns det underlag för slutsatsen att han har en sådan koppling till nätverket som krävs för ett beslut om vistelseförbud.

33. Det som har kommit fram om A.B. medför att det kan befaras att han medvetet kommer att främja den brottsliga verksamheten inom nätverket Södra Biskopsgården.

34. Förbudsområdet omfattar stora delar av Göteborg och innebär en påtaglig inskränkning av A.B.s rörelsefrihet. Ett så omfattande förbud bör komma i fråga endast i mycket speciella fall.

35. Mot bakgrund av den påtagliga risken för att nätverket Södra Biskopsgården kommer att delta i konflikter där skjutvapen eller sprängämnen används och med hänsyn till A.B.s roll i gruppen finns det starka skäl för ett vistelseförbud av denna omfattning. Till detta kommer att han inte har några beaktansvärda skäl att vistas inom förbudsområdet, såsom arbete eller bostad. Det förhållandet att han har släkt och vänner inom förbudsområdet påverkar inte den bedömningen. Sammantaget uppfyller förbudet kravet på proportionalitet.

Dok.Id 373310

36. Förutsättningarna för att meddela vistelseförbudet har således varit uppfyllda. Överklagandet ska därför avslås.

_____

I avgörandet har deltagit justitieråden Anders Eka, Johan Danelius, Margareta Brattström, Katrin Hollunger Wågnert och Erik Lindberg (referent).
Föredragande har varit justitiesekreteraren Linn Brewer.

Dok.Id 373310